

7.4 Kirkegården som kulturminne

Kirkegården er det eldste offentlige utearealet de fleste steder i Norge. Alle ble gravlagt her. Kirkegården representerer ofte stedets kultur og historie og er derfor et sentralt kulturminne. Den gjenspeiler forestillinger om tro, liv og død.

Fredningstid for en grav er vanligvis 20 år. Når en kirkegård nedlegges er den fredet i minst 40 år etter siste gravlegging. Etter initiativ fra kirkelig fellelsråd kan kommunen, etter plan- og bygningsloven, regulere kirkegården til spesialområde med vern som formål. Kulturminneloven gir myndigheter, fylkeskommunen og Riksantikvaren mulighet til å frede hele eller deler av kirkegården. Alle graver fra middelalderen og samiske kirkegårder eller enkeltgraver eldre enn 100 år er fredet. Kirkelig fellelsråd kan vedta at områder av kirkegården eller enkeltgraver med gravminner og annet utstyr skal bevares.

I Norge har vi også særskilte gravplasser. Krigskirkegårder er underlagt Genevekonvensjonen av 12. august 1949 og administreres av Krigsgravtjenesten i Kultur- og kirke departementet. De fleste kolerakirkegårder er borte, men det finnes noen få i Sunnhordland. Av de tidligere hospitalkirkegårdene finnes det én ved Valen sjukehus i Sunnhordland.

Fra 1800-tallet ga kongen bare unntaksvis tillatelse til gravlegging utenfor kirkegårder. Noen få av de private gravstedene som ble anlagt på 1800-tallet er bevart og enkelte er fortsatt i bruk. Et av dem er gravstedet på Jarlsberg hovedgård i Tønsberg. Store kulturpersonligheter har i enkelte tilfeller fått egne gravplasser. For eksempel er Edvard Grieg gravlagt på Trollhaugen i Bergen og Gustav Vigeland i Vigelandsanlegget i Oslo.